

ուրեմն ընութենէ վեր բաներ են. վասն զի կան ընութեան մէջ շատ երեւոյթներ, որոց պատճառներն անծանօթ են, թէպէտ և այդ երեւոյթներն յայտնապէս բնական են:

Շարայայրեղի Զ. Ս. ՍԱՐԵԱՆ

ԳԵՂԵՑԿԱԳԻՏՈՒԹԻՒՆ

(Շար. տես յէջ 174)

ՄԱՍՆ Բ

ԱՆՏԻԳՈՆԵ ԵՒ ՓՕՐՏԷԼԻԱ

Անտիգոնէն եթէ ոչ Սոփոկլէսի մեծագոյն՝ զէթ անոր ամենէն սրտաշարժ երկն է: Բայց սրտաշարժ բառն պէտք չէ այժման առմամբն ընդունիլ. յուզմամբ բարբախտ իրի մը չէ. մեզ ժամանակակից հեղինակը զայն պիտի լեցնէին ճիշդօրով՝ արտասուօք բուռն կրից տենդով մը: Յայն ճարտարաց մէջ այդ յուզումն անշարժութեան չափ հանդարտ ու վեհ է: Սոփոկլէի խաղերն ընթերցած ժամանակ, ինք ի՛նչեհանք այդ ներքին որբազան տալնապը զոր պիտի զգայինք մերձենալով իրենց վայելչագեղ տաճարներուն որոց ուղիւ գծերն հազիւ այնչափ կորուսթին ունին սրչափ պէտք է զանոնք խիստ չերեւցնելու համար. անոնց ձեզնոյն տակ՝ լռին և լուսաւոր՝ կանգնած է աստուծոյ մը պառկերը որ իւր միակ մեծութեամբը կը լուս մեհնին ընդարձակութիւնը: Այսպէս միակ՝ անվրդով այլ վեհ զաղափար մը կը լուս Սոփոկլէին խաղը, և այդ վեհ զաղափարը տղկան մը անձնութիւնն է:

Թէքի պաշարումն աւարտած էր. իդիպսի երկու որդիք Ետէսիլ և Պոլիսիկ՝ զերբ սպաննած էին: Քաղքին նոր թաղաւորը՝ կրէոն՝ անոնց թաղման նկատմամբ իւր վճիռն արձկած էր: Եթէ Ետէսիլ՝ որ իւր քաղաքը պաշտպանեց՝ փառք պիտի թաղուի իւր ծննդավայրը, Պոլիսիկ՝ որ զայն պղծեց պատերազմաւ՝ անարատք և անթաղ պիտի

նեաւոր զէջ զաղանաց և թռչնոց: Այս մեռեալը թաղելու՝ այս գերեզմանէն արդարեւ լոյն իւր մահադոյժ հայրենիքը բանալու համար Անտիգոնէ ինքզինք պիտի զոհէ: Գիւցազնուհւոյն անձնութիւնը լաւ բմբռնելու համար նախնեաց թաղման վրայ ունեցած զաղափարին քաջ տեղեակ ըլլալու է:

Յունաց համար թաղումը մարդուն ճշմարիտ վախճանն էր, իւր հանգերձելոյն անձուկ և անխորտ հիմք: Փրկութիւնը՝ բառին կրօնական առմամբ՝ այս ձևերուն պահպանութենէն կախումն ունէր. թաղուել կամ անթաղ մնալ հանգերձելոյն համար խնդիր էր: Ուներիմ թշնամիք անգամ այս զրկանքը չէին ըններ, և Աքիլլէոս Հէկտորին գիակը յանձնեց Պրիամու՝ յուղարկաորութեան պատուէն չհամարձակելով զրկել զայն: Ասկէ կը հասկնանք թէ Սոփոկլէսի ողբերգութիւնն ինչ հզօր տպաւորութիւն, ինչ վեհ յուզմունքներ, ինչ սրտապատահ զմութիւններ պիտի ազդէր Յունաց, յայտնի է թէ թաղուելիք դիակը փրկուելու մարդուն չափ սրտառու է այնպէս որ սղ մէկը մեռելոյ համար ինքզինք կը զոհէ: Շատ զեղեցիկ է ինչ, կ'աղաղակէ Անտիգոնէ, զայդ ընելով մեռնիլ՝ քանզի երկար ժամանակ ինչ հարկ պիտի ըլլայ հանդ ըլլալ անգիւպոնոց քան աստեաց՝ վասն զի հին պիտի յաւերժանան: Անտիգոնէ յուգալ կ'ելլէ Թէքի արքունիքէն. իւր որոշումն անգրգուշելի է: Չայն կը յայտնէ իւր իսմէնէ քրոջ զոր կը քաջալերէ Պոլիսիկի թաղման համար իրեն աջակցելու: Իսմէնէ կը վարանի վտանգին առջեւ. կը ջանայ իւր քրոջ միտքը փոխել՝ առաքիլելով հրատարակեալ օրէնքը, սպառնացով շարքեր, հզօրագունին զէմ ուղարկելու յանգստութիւնը: Անտիգոնէ չպնդեր. ինք միայնակ պիտի բաւէ: Կրէոն կու գայ անձամբ իւր վճիռը հռչակելու և կը բացատրէ անոր պատճառը: Ըստ ինքեան ինքն իրաւունքն ունի: Հելլէն օրէնք բացարձակապէս կը գատապարտէին իւր հայրենեաց զէմ զէնք վերցնողը: և զայն զերեզմանէն կը զրկէին ինչպէս ինք ինքզինք զրկած էր իւր հայրենիքէն: Բայց կրէոն այդ խիստ օրէնքը եւս առաւել կը սաստկացնէ իւր անգրգաւթեամբ:

և իրաւունքն անտարարութիւն կը դառնայ :
Ինք իշխանութեամբ զառաժեալ մարդ մ'է՛
անգլտ մարդկութեան , անմատոյց՝ ղիծոյ և
հերողամտութեան , խուլ ամէն տեսակ մեղ-
մացցոյցիչ պարագաներու :

Անտիգոնէ չյապաղեալ իւր խորհուրդն ի
զլուսի հանելու : Մեռելոյն պահապաններէն
մին կու գայ պատմել կրէոնի թէ առաւօտուն
մեռեալը հողով ծածկուած գտեր են : Այդ
հողով օրսկուսմը կը բաւէ իրեն թաղում .
հարկ չկայ որ հասարակաց մայրը իրեն բե-
րուած ազան իւր գրկաց մէջ ամփոփէ . բա-
ւական էր որ իւր քօղով ծածկէր զայն՝ իւր
ծոցի մէջ ընդունած կը համարուէր : Անտի-
գոնէ թաղաւորին կը ներկայանայ ազնուա-
կան համարձակութեամբ . « Այն ժաման , կը
յաւելու պահապանը , յորում արեւը լուսա-
ճաճանչ կը փայլէ երկնից զմբէթը , յան-
կարծ սոսկալի փոթորիկ մը կը բարձրանայ
երկրիս երեսէն , տիրութիւնը ամէն տեղ կը
տարածէ և անտառներուն տերեւները կը թօ-
թափէ : Երբ փոթորիկը փարառեցաւ՝ այդ
աղիկը գաշտին մէջ կանգնեցաւ թռչնայն
սուր ճիչերով որ իւր բոյնը ձագերէն թա-
փուր կը գտնէ : Անէծք կը կարգար այն ու-
ճիւրը գործողներուն վրայ , ափերով չոր փոշի
կը ցանէր մարմնոյն վրայ , ափերով չոր փոշի
կը վերցնելով երեք անգամ մեռեալը կը
սրսկէր նոյրիտակին հեղմամբը : Վրան վազե-
լով զինք ձերքակալեցին և նա անբարաւ
անձնատուր եղաւ » :

Անտիգոնէն աւելի օրտառու լինելով ինչ
մ'ուրի այդ կիզիչ արեւուն տակ , այդ մղձկուտ
փոթորիկին մէջ՝ ծոած այն մարմնոյն վրայ
զոր կը ջանայ հաղին յանձնել՝ նման քըր-
մուհւոյ մը որ կը յամառի տաճարը բանա-
լու ապերաւորի մը՝ զոր կը ճգնին անկէ
խելու :

Այն ատեն կը ոկսի այն անմահ հարցու-
փորձը յորում մատաղ մանկուհին համար-
ձակութեամբ՝ օրինաց տեղ իւր խիղճը կու
գայ խնդրելու մարդկային արդարութիւնն որ
ոչ թէ զինք քաւ է՝ այլ ընդունի և ճանչնայ :
Անտիգոնէ կրէոնի դիմացն է յուզեալ տա-
կաւին մահուան ձեւերէն . իւր զատաւորը
սխալ կը մեկնէ անոր տագնուպը : Անտիգո-

նէ կը խոնարհի միայն աւելի բարձր կանգ-
նելու համար , իւր աչերը լի են կայծակնե-
րով որ պիտի ցալկեն :

Կրէոն

Դու որ զլիկիւր գետին կը նայիս՝ պիտի
խոստովանիս ըրածդ թէ կ'ուրանաս :

ԱՆՏԻԳՈՆԷ

Կը խոստովանիմ ըրածս չեմ ուրանար :

Կրէոն

Գիտէիք թէ քարոզուած էր չյանդգնել
այդպիսեաց :

ԱՆՏԻԳՈՆԷ

Գիտէիք ինչպէս ոչ , քանի որ հռչակեալ
էին :

Կրէոն

Էւ ոսկայն յանդգնեցար հրամաններս
սաքի տակ առնուլ :

Հոս երկնահաս նշույլ մը կ'իջնէ Անտի-
գոնէին վրայ՝ բոցեղէն լեզու մը կը սարսփ
իւր շրթանց մէջ . անկէ կը հնչէ ամենէն
բարձր խօսքը որ հնչած ըլլայ հին աշխար-
հին մէջ :

ԱՆՏԻԳՈՆԷ

« Քանզի ոչ թէ Արմագ կը որ քարոզեց
զատներ և ոչ ստորեական դից . յարկակից
արդարութիւնը որ այդ օրէնքները սահմա-
նեցին մարդկանց , էւ չլի կարծեք թէ այն-
չափ զօրեն հրամաններով որ զից անդիր և
ստոյգ օրէնքներն ռանակոխ մասնես մահա-
ցուաց , զի ոչ ոք դիտէ թէ երեցած են ,
թէ և զիս ամենքն ուրախան՝ վախ մը չու-
նիմ ես՝ աստուածոց ատեմոնին առջեւ պիտի
չպատասխարտուիմ : — Դեռ զու չբարոջած
զիտէի թէ պիտի մեռնիմ , և ինչուն չէ : Դա-
մանակէ և առաջ մեռնեցա ինձ շահ կը համա-
րիմ , ինձ նման բազմադիմի թշուառութեանց
մասնուածի մը համար՝ Բիշպէս կարելի է
մահը օգուտ մը չհամարեալ : Ատոր համար
չեմ ցափի այդ բազդին պատահելու . թեկ
եթէ անթաղ թողուի մօրս . որդւոյն մեռեալ
մարմինը՝ աղոր ցան . ինձ անմոռաց պիտի
ըլլար » :

Կրէն կը ցանա՛ն՝ կը պայառնայ . բայց ինչ կրնայ ընել այդչափ անփոհհեր ողորմ մը չէ՛մ որ մահուան մտածութեան մէջ մտնուած և անկէ անխոցելի դուրս ելած է Նոյն տեւսարանի մէջն է որ՝ երբ Կրէն «Ոչ երբէք, կ'աղաղակէ՛ մեռած թշնամին ինձ բարեկամ պիտի ըլլայ» . Անտիգոնէ վսեմութեամբ կը պատասխանէ . «Ոչ թէ ատելու այլ սիրելու համար ծնայ ես» :

Երբեմն վարք Սրբոցին մէջ երկու նաւատակ կը տեսնենք նոյն ոտեանը կոչուած : Մին «Քրիստոսնայ եմ՝ ես» կ'աղաղակէ և ի մահ կը դիմէ : Միւսը տանջանաց տոբէն ահաբեկեալ՝ կը զոգայ վազըրուն զոռալէն . բայց յետին վայրկեան շնորհաց շող մը իւր սիրտը կը կայլակէ . մէկզի կը նետէ կոռոց նուիրելիք խունկը և կ'երթայ կը զտնէ իւր ընկերուհին առիժին ճրարնաց տակ : Նոյն պիտի զգացում մը կը զրդէ իսմենէն ալ իւր բրո՛ւք քով վազելու հուսկ վայրկեանին , ահոր դաւակից ըլլալ պարծնելով և խնդրելով հազորդ ըլլալ իւր տանջանաց :

Անտիգոնէի մէջ այս հարցուպորձը դարձուն մէջ վեհազոյն արձագանգ մը պիտի յարուցանէ քրիստոնեայ կուսանաց սրտին մէջ : Առանց դիտար ճանչնալու՝ այլ միեւնոյն շնչով վառեալ՝ նմանօրինակ պատասխաններով պիտի ըմբերանեն իրենց գոտաւորները : Կրէնի կրտսեր որդին Հէմոն՝ Անտիգոնէի խոսեցեալն է : Առաջին անգամն է որ Յունական Թատրոնին մէջ սերը կը սպրդի : Կրէն՝ աղջկան խօսքերէն աւելի եւս սրտմտեւով՝ պատիժը կը սատակացնէ : Մեռեալ եղբայրը թաղած ըլլալուն համար Անտիգոնէ կենդանայն պիտի թաղուի : Չինք յափշտակելու համար փնտեկեալ գետնափսրին առջեւ՝ դիցազնուէնք մէջ փափուկ աղջիկը կ'արթննայ : Յայնք երբէք բնութիւնն , ապառու՛ չլին ներկայացնէր . այնչափ կը սիրէին կեանքը , այնչափ վայելուչ և շնորհալից կերպով զայն կը գործածէին՝ որ չլին կրնար

անարտասր զատուիլ անկէ : Եթէ հոգին միշտ յօժար էր՝ մարմինը կը տկարանայ . ներքին ժայռն անդրդուելի է՝ բայց արտասուաց ալքիւրն ալ կը հոսի ստոր պատռած կողէն : Ոչ թէ Անտիգոնէ կը զղչայ իւր ըրածին վրայ զոր նորէն ընելու պատրաստ է՝ այլ իւր մէջ կը հեծեծեն կենաց բնագլուխը և կանացի տկարութիւնը . դեռ կանուխ չէ՛ մեռնելու համար : Եւ այնու իսկ աւելի սրտառու կը թոյի մեզ քան եթէ խրոխտ ճակատով և անթաց աչօք դիմէր մահուան : Պարս ինքնին զինք կը լքան և կը մանանէ՛ և այսու Սփռիլ աւելի ես կը բարձրացնէ զԱնտիգոնէ՝ ա՛մէն նեցուկ խելով չորս կողմէն , զինքը միայնակ կանգուն թողլով շուրջը սպանացող աղետից մէջտեղ : «Տարեք թաղեցէք զնա» կ'աղաղակէ Կրէն : Այն ժամանակ նորէն կը կանգնի Անտիգոնէ լքեալ ի մարդկան և յատուածոց , առաքելի հոգի մը կը բաւականանայ իւր ըրածին գեղեցկութեամբ : Կը ցնցուի դիցազնուէնքն և ան վեհեր կը դիմէ մահուան : Բայց ահա կը հասնի Տրեսիսաս՝ ծերունի գուշակը , և զԿրէն կ'առաջնորդուի իւր խժոժութեան համար՝ կը գուշակէ իրեն մօտաւոր շարիքը : Ուր ուրեմն խզնի խայթէն զրուած Կրէն կը հրամայէ ազատել զԱնտիգոնէ . բայց ժայռերուն տակ կը գտնեն աղջիկը իւր գոտիին կախուած , և Հէմոն՝ որ զինք զրկելով համբոյրներով կը ծածկէր՝ իւր սրով տնէնսպան կ'ըլլայ ահոր ծոցաց մօտ : Կրէն Գինիկ Լիբի պէս գաւազը գրկին առած կու գայ , և կ'իմանայ որ իւր և Եսրիկիկէ կ'ենէ : զինքն անխժելով անձնասպան եղած էր . այսպէս միայնակ կը մնայ Կրէն , իւր սոսկալի ցաւերով՝ իրեն երկու ամենէն աւելի սիրածներուն դիակալաց մէջտեղ : Հանդիսաւոր և ահեղ բան մը կայ այս չարագուշակ վախճանին մէջ որ եղեռնագործին զուլիսը կը տեղան : Հոգի տես կու գայ ճակատագրին գաղափարը՝ այդ ահեղագոր աստուածութեան , որոյ պաշտօնն Յունաց գեղածիժաղ դիցաբանութեան մէջ ահարկու ստուերի մը պէս սպրկած էր և որոյ ազգած ռաբսունն ամբողջ կը պտտի Եսրիկիկէ ողբերգութեանց մէջ :

Շարայարելի